

հետև ձեր վրայ պիտի կաթկթի, դունաւս Արեւմուտքի վա՛ւս պետութիւններ, արիւնը որ իր մարտիրոսի ճեմակ զգեստներէն կը վազէ, . . . Յիւսուս աշխարհիս դատաւորը պիտի ըլլայ՝ երբ հասնի կատարած ժամաւնակին, ան կոշուած է ազգերուն դատաւորը, աշխարհիս դատաւորը, ողջերուն ու մեռածներուն դատաւորը, Սուրբ Հայաստանը, իր սուգերը, իր որբերը, իր ձագերուն ձագերը իմարելով, աչքներուն այդ բոլոր աւերակներու կուտակումներն ընդգրկելով, մէկիկ մէկիկ հաշուելով իր կրած բոլոր մահացու անարգանքները, — եւ մեծ, գեղեցիկ, վեհափառ, նուիրագործուած՝ ցաւէն, որ իր հոգին կը քարացնէ, զէմը կը մարմարացնէ, — ծունկի պիտի դայ եւ Աստուծոյ երկնացրնելով իր արեւնթաթախ թեւերը զոր դուք կտրտեցիք, սապէս պիտի աղօթէ՛ անցնողներուն համար .

«Գթի՛ւ, Տէր՛ս Նախ իմ դահիճներուս, որովհետեւ անոնց ոճիրները վրիճեք թերեւս յաւիտեանսպէս կը հեգապեն թուրաթեան, արդարութեան, անթուրթեան խորաններէդ : Գթի՛ւ, Տէր՛ս, Գթի՛ւ իմիններուս որ մնացին. օրհնէ՛՛ այդ ձագուկները, քու արարածներդ, իմ նահատակուած որդիներուս ու աղջիկներուս գաւակները : Անոնց չըթնաքնէն, մտքէն, սրտէն հեռացուր ստութիւնը, զրէժալընդութիւնը, ատելութիւնը, թող ըսին, ինչպէս որ կ'ըսեմ ես՝ իրենց մայրը. — Գթութեւ թի՛ւն, ո՛վ Տէր՛ս Ողորմութիւն, օրհնու՛թիւն, միաբանութիւն, ո՛վ տէր, իմ հոգեվարժ խեղճ ժողովրդիս . կտրէ՛՛ վերջապէս իր զերութեան կապանքները. տո՛ւր իրեն վերջապէս սուրբ, անմահ Ազատութիւնը . անոր արդարութեան ծարաւը յաղեցուր քու Արքայութեանդ կենսախայտ աղբիւրին մէջ :»

• • •

Ես կը բաղձայի որ իր յառաջիկայ գրքին մէջ մեր ժամանակին ու մեր հոգիին աւելի մօտ գտնէինք Արմինան, Կարող է ասոր, իր միջնադարեանութեան մէջ արդէն շատ տալիքը կը գտնեմ մեր միջնորդաւն . ու իր միտքը, տարրիմապէս ճշգրտել, այդ անցնալի կեդեւն, մարդջապէս թօթափելու ատակ կը թուի ինձի : Ուժ մըն է որ կը իյալստուի այս նախընթաց գրքով, ես կը ցանկայի որ այդ ուժը զէպ կ'ի՛ն օրերը սաւառնումներով իր թափին լաւագոյն մասը չկորսնցնէր այլեւս, Մենք հիմա իր բոլոր անդամներուն մէջ ջանջախուած, ամբողջ մարմինը վերքերով ծածկուած ժողովուրդ մըն ենք, կարօտ՝ հոգեկան խրախոյսի, կազդուրիչ ձայներու, արի եւ աղէի :

ճիգերու : Անձնուէր ձեռքեր պէտք են մեզի՛ մեր վերքերը կապելու համար, ներդաշնակ ու հզօր ձայներ՝ մեր ցաւը աշխարհին երդելու : ու կրակոտ հոգիներ պէտք են մեզի՛ որպէսզի մեզ սրտապնդեն պայքարին մէջ զոր պարտաւոր ենք մզել, դժուակ ու մութ ձա՛մբաներուն մէջէն, ոչ թէ՛ Վերկնաւոր կայանը՝ հասնելու համար որ նոյն իսկ կիթէ դոյուս թիւն ունենար, բաւական զոհացում մը պիտի չըլլար մեր հոգեպաշտ չարարանքներուն փութաբէն, այլ հասնելու համար մեր երազի պատեղ, մեր հոգին վրայ, մեր ձեռքով, մեր եղբայրներուն ու մեր զաւակներուն համար լիալիբ ու խորխոր իրականացումին : Աստուած շատ հեռուն է, եւ Արմինա՛՛ եթէ արդար ըլլար՝ անոր ալ քիչ մը մաս պիտի հանէր այն անձնաբերէն զոր միջակ ու չար դիւանագէտներու խմբակի մը զէմէ՛լ արձա՛՛քանի որ ան ալ լուռ ու անտարբեր մնաց զինքը դարերէ ի վեր բազկատարած աղերսողամբողջ ժողովրդի մը խողխողումին առջեւ :

Արմինա՛՛, որ այնքան զորովալից խանդաղատանքով մը, այնքան մոխ ու արիւնի սիրով մը կը զուրգուրայ իր ցեղին վրայ, պիտի ըմբռնէ այս հրաւերին շանակութիւնը : Կնոջ մաքուր, անշահախնդիր, դաշնակաւոր ու կաթողիկէ ձայն մը որ հիմա կորովի, եղբայրութեան, քաջութեան եւ յօրի երգը հնչեցնէր մեզի, ամենէն անգին բարեբը պիտի ըլլար մեզի համար : Այս Միանձնուէրի գրքէն յետոյ պիտի սպասե՞ք ուրեմն Արմինայէն՝ Գրող Գիրքը, վերքեր կապող ու վնասաւոր տերը ամբապնդող Գրող Գիրքը :

ԱՐՇԱԿ ԶՊԱՆԵԱՆ

ՄԵՐ ԴՐԱՑԻՆԵՐԸ

ՔԻԻՐՏԸ

— • —

Հայաստանի ամենախելոյ անկեան մը զաւակ ըլլալով եւ Քիւրտի հետ ունեցած բազմազան յարաբերութեամբս անոր ընտանորութեանը, զաղափարներուն ու գործերուն ծանօթ, կաթուր կը համարիմ, այժմեան մեր տապալակ օրերուն մէջ, մեր եւ այդ տարրին մէջ ծագած ատելութեան աստիճանի հասնող գոտումին կորստաբեր տխուր հետեւանքներուն հանդէպ,

ուրուագծել մեր վաղեմի գրացիական ու մըտերմական յարաբերութիւններն եւ ցոյց տալ թէ մենք՝ ընդհանրապէս ո՛րքան սխալ ենք հասկցեր Քիւրտի իր էութիւնն մէջ :

Մենք մեր ձեռնարկած ազգային կենսական խնդրոյն մէջ ցանկալի արդիւնքի մը հասնելու համար, արեւմտեան պէտք ու պարտք ունինք ուսումնասիրել մեր հարեւան ցեղերը : մասնաւորաբար Քիւրտը, որքան վիթրաբուժ մը վիթրաբուի մը հետ գործ ունենալու համար անհաւանականութիւն ուսումնասիրած ըլլալու պէտքն ու պարտքն ունին : Պէտք չէ վերջապէս անգիտեմտեմ որ Քիւրտը՝ որ շատ ինն ժամանակներէ ի վեր սփռուած է մեր հայրենեաց ամէն մէկ անկեան մէջ, մեր կողքին, մեր մէջ եւ մեղմով ապրած է, կենաքի ինչ ինչ պայմաններու մէջ անխնայ իր կապերով այսօր մեր ամբողջութեան անգամ մը կը կազմէ :

Քիւրտը՝ տղիտութեան թանձր մատախուխի մը մէջ թաղուած, զուով գրաւոր մատենաւորութիւնէ, չունի զեռ ոչ ազգայնութեան եւ ոչ հայրենիքի որոշ զազափարը, չգիտէ ո՞վ եւնեղած իր նախահայրերը եւ ո՞ր իր որբանը : Մենք՝ որ կրթութեան բաւական բարձր աստիճանի վրայ կը գտնուինք, ցաւալի է խոստովանել որ մենք ալ որոշ կերպով զեռ չենք զիտել անոր պատմութիւնը : կը շատանաք միայն մէկ քանի պատմութեան հետախոյզներու յայտնած սա յեղեղուկ կարծիքովը թէ՛ Քիւրտը Հայոց եւ Մարաց խառնուրդ նոր ցեղ մըն է, բայց թէ ե՞րբ կամ ի՞նչ չանգաւ մանքներու տակ այս խառնուրդը տեղի ունեցած է եւ կամ այդ զանգուածի գունափոխուած տարրը Հայն է թէ՛ Մամլը, գլխաւորաբար, այս մասին որոշ ոչինչ գիտե՞ք. եւ սակայն, այս հարցերու լուծումն ու պարզաբանումը մեզ համար խիստ չանկեան է : Սահմանափակ կըրթութեամբս յաւակնութիւն չունիմ հոս այս գիտաբան խնդիրներու լուծման մէջ միայնի, միակ նպատակս է կարող անձանց լուրջ ուշադրութիւնն ու քննաքննելու հրաւիրել այս մասին :

Բազմակրթութեան տեսակէտով, Քիւրտը ունի հետեւեալ երեք բաժանումները — վրասնական կամ թափառիկ, կիսա-հաստատարնակ եւ հաստատարնակ : Առաջին երկուքը բաժնուած են ցեղերու, «Աշիրաթ» (քաջատեմ) մակերիով, եւ կը կառավարուին «էլ-ազաթ»-ներով (ցեղապետ), իսկ վերջինները կը կառավարուին «շիխ»երով (կրօնապետ), Հաս-

տատարնակները կը վարեն նահապետական տափակ ու խուլ կեանք մը եւ կը կազմեն Քիւրտի վատասիրտ մասը : Աստուծո՛ր որ միշտ հլու հպատակութիւն մըն են ցոյց տուած թրքական իշխանութեան եւ անոր զի նուորներ մատակարարած : Իրենց ազիտութեան մէջ աստեղ Քիւրտի խորամանկ դասը կը կազմեն եւ կը գործեն օճաւ սողակունք գաղտնագողի բնաւորութեամբ : Աշիրաթներն են որ վարած են միշտ ուսումնասիրութեան մասնաւորապէս արժանի կեանք մը, ուստի յաջորդ տողերս ալ աստեղ պիտի վերաբերին գլխաւորաբար :

Շատերէն Քիւրտ ճանչցուած է «վայրենի», եւ չատերէն ալ քիչ մը մեղմացած «կիսավայրենի» ժողովուրդ : ես անհամարձակ կերպով պիտի ըսէի՝ աւելի ճիշդ կը լինէր ընդունել «վայրենացած» հասարակութիւն : Վայրենի չունի բարոյական եւ զուրկէ գեղեցիկ ու բարւոյ ճաշակէն : Միշտեւ Քիւրտը՝ թէպէտեւ զուրկ զբաղնութիւնէ, սակայն ունի մարդկային իւրաքանչիւր բարեմասնութեան համար պարզ, գողտրիկ եւ վեհմ բանաւոր արտայայտութիւններ, որոնք կանոնաւոր գրականութեան մը գորհարները կրնան կազմել եւ կատարելապէս կը ընդորոշեն զինքը : Քիւրտը բարոյական մարդ է իր խորին ազիտութեանը մէջ : Կա՞յ արդեօք բարոյազիտական աւելի բարձր, աւելի վսեմ արտայայտութիւն մը քան Քիւրտի այս պաշտամունքը՝ «Ատապ ըժ տին չէղըրա» (կրթութիւնը կրօնէն լաւագոյնն է), եւ կամ «Ատապ ու հայեա նիվիէ տին ա» (կըրթութիւնն ու պարկեշտութիւնը կրօնքի կէսը կը կազմեն) :

Բազմի՛ որուն քաջ ծանօթ էին յարատեւումութեանէն Հայու կրած ալլախեռումն ու գոնափոխումը, մոռնելով քրդական ամենամթիկ խաւերուն մէջ եւ ծանրախոն կերպով ուսումնասիրելով՝ նմարած է անտեղ Հայտի ամենաբնորոք մասի, մարած հայ նախարարութեանց հետքեր :

1065Ա4

(Շուրուակիցի)

